
Pitanje odnosa prema žrtvi u euharistijskoj katehezi na njemačkom i hrvatskom govornom području

Matthias Scharer, Innsbruck – Jadranka Garmaz, Split

UDK: 268:265.3(430+497.5)

Pregledni znanstveni rad

Sažetak

Članak želi odgovoriti na sljedeća pitanja: Je li žrtva tabu tema u euharistijskoj katehetskoj praksi ili se za nju još može pronaći mjesta u katehezi? Autori u četiri manja poglavlja predstavljaju temu pokušavajući je sagledati iz konteksta hrvatskoga i njemačkog govornog područja. U prvome se kontekstualizira pitanje euharistijske, tj. prvopričesničke kateheze u njemačkome govornom području. U drugom se poglavlju podastiru neke sadržajne, metodičke i eklezijalne smjernice prvopričesničke kateheze u Hrvatskoj. U trećem se poglavlju predstavlja promjena euharistijsko-katehetske paradigme, i to na temelju slikovne didaktike nekih hrvatskih i austrijskih vjeronaučnih udžbenika. U četvrtom se sažimlju potrebni naglasci današnje prvopričesničke kateheze u pogledu žrtve, žrtvovanja i solidariziranja sa žrtvovanima bilo koje vrste. Metoda je prikazivačka i analitička s tendencijama sinteze.

Ključne riječi: euharistija kateheza, prva pričest, ekleziologija zajedništva, žrtva.

UVOD

Gotovo se nijedan katehetski ili vjeronaučni sadržaj tijekom 20. i 21. stoljeća nije u tolikoj mjeri promijenio kao,

primjerice, kateheza prve pričesti¹ ili euharistijska kateheza.² Stožernu ulogu u njezinoj korjenitoj promjeni igra ponajprije sam nauk o euharistiji kao žrtvi, ali jednako tako i njegovo poučavanje i daljnje prenošenje. Dok je prikazivanje euharistije kao žrtve doista predstavljalo srž i okosnicu novoskolastičke kateheze, danas se, međutim, barem kada je posrijedi euharistijska kateheza na njemačkome govornom području, upravo perspektiva euharistije kao žrtve zahvalnice u širokom luku zaobilazi, dobroano izbjegava; nju je zapravo posvema prekrivio veo zaborava.³

1. OPĆENITO ISTRAŽIVANJE SAKRAMENTALNE I EUHARISTIJSKE KATEHEZE NA NJEMAČKOME GOVORNOM PODRUČJU

Kad je posrijedi pitanje odnosa prema žrtvi u euharistijskoj katehezi, onda prije svega valja uzeti u obzir činjenicu da se na njemačkome govornom području kateheza u župnoj zajednici te školski vjeronauk smatraju dvama posve razdvojenim područjima. Naime, svako od ta dva područja ima svoje vlastite nadležnosti. Razdvajanje kateheze u župnoj zajednici od školskog vjeronauka prvi je put dosljedno provedeno na Sinodi njemačkih biskupija,⁴ koja se skraćeno naziva

¹ Usp. Ubaldo Gianetto, *Prva pričest*, u: Religijsko-pedagoško katehetski leksikon, Zagreb, 1991., 607–610.

² Usp. Jadranka Garmaz – Martina Kraml, *Živjeti od euharistije. Elementi euharistijske kateheze*, Zagreb, 2009., 80 –100.

³ O euharistiji se bilo u župnoj katehezi bilo u školskom vjeronauku, ali i u katehezi odraslih najčešće govori kao o sakramentu ljubavi, zaboravljajući pri tome njezin žrtveni karakter i relevantnost upravo te euharistijske žrtve u našoj svakodnevici. Usp. npr. vjeronaučni udžbenik trećega i četvrtog razreda osnovne škole ili jedan školski sat u četvrtom razredu vjeronauka na temu “Euharistija sakrament ljubavi” idi na: http://www.nadbiskupija-split.com/katehetski/kateheze/srednja/cetvrti/Euharistija_sakrament_ljubavi1.html (20. 2. 2013.)

⁴ Ludvig Bertsch (ur.), *Zaključci generalne skupštine*, 4. pregledno izdanje Freiburg im Breisgau, Herder, 1978. (*Zajednička sinoda biskupija u SR Njemačkoj*, 1). Glede zaključka o školskom vjeronauku usp. Matthias Scharer, *Der Synodenbeschluss zum Religionsunterricht in der Schule: heute*

Würzburškom sinodom. Ta se sinoda u bitnome oslanjala i nastavljala na Drugi vatikanski sabor. Osim toga, na njezin je tijek također dobarano utjecala i Prva latinsko-američka biskupska sinoda. Austrijska je Crkva velikim dijelom recipirala dokumente Würzburške sinode, a kad je riječ o nekim specijalnim područjima (primjerice, o planu i programu školskog vjeronauka), njih je ona preuzela doslovce od riječi do riječi. Jedna se tako vjerna recepcija na poseban način ticala euharistijske kateheze kao i kateheze za sakrament potvrde, onih, dakle, kateheza što ih je, prema katehetskom modelu Würzburške sinode, najvećim dijelom valjalo provesti po planu i programu školskog vjeronauka. No, priprema za slavlje sakramenta prve euharistije/pričesti kao i priprava za sakrament potvrde danas je ipak prvotna katehetska zadaća župne zajednice.

S obzirom na posljedicu provedbe tog sinodalnog teksta u konkretnoj praksi, valja kazati da dok vjeroučitelji u njemačkim biskupijama najvećim dijelom nemaju gotovo nikakva dodira s euharistijskom katehezom kao ni s katehezom za sakrament potvrde, niti se za takvu vrst kateheze smatraju mjerodavnima, oni, međutim, u Austriji – na poseban način u euharistijskoj katehezi – *de facto* igraju odlučujuću ulogu. Vjeroučitelji – poglavito pak u seoskim austrijskim sredinama – poučavaju te organiziraju euharistijsku katehezu i u župnim zajednicama, onu, dakle, župnu euharistijsku katehezu koja se najčešće odvija uz pomoć tzv. “poslužiteljica euharistijskog stola” (*Tischmütter*). Pa čak i pri organizaciji proslave slavlja sakramenta prve ili svečane euharistije/pričesti te pri liturgijskome oblikovanju i tijeku samoga prvopričesničkoga bogoslužja vjeroučiteljicama i vjeroučiteljima u mnogim austrijskim župnim zajednicama – upravo preko njihove uske suradnje s tzv. “poslužiteljima euharistijske trpeze” – u pravilu pripada središnja uloga.

Time, naime, što pravimo terminološki razliku između “prve pričesti” i “svečane pričesti”, želimo zapravo dozvati u pamet činjenicu da u nekim austrijskim župnim zajednicama

gelesen und im Blick auf morgen weitergeschrieben, u: Österreichisches Religionspädagogisches Forum, 17 (2009.), 30–38.

sami roditelji određuju kada će njihova djeca prvi put primiti pričest. U tim i takvim župnim zajednicama sva djeca – neovisno o dobi i uzrastu – primaju pričest na ruku samo ako roditelji djelatnicama i djelateljima pričesti odgovarajućim znakom signaliziraju svoju želju. No prije donošenja jedne takve regulative u nekim su župnim zajednicama upravo dobroano angažirane župljanke dale naznačiti kako one svoju djecu – praktično od samog njihova rođenja – nikako ne žele isključiti iz euharistijske gozbe. One su, dakle, same od sebe započele razdjeljivati euharistijski kruh, pa ga potom davati vlastitoj djeci prije negoli su ona zapravo i primila prvu pričest. Jedan su takav razvojni tijek događanja potaknula upravo ona iskustva slavljenja euharistije što ih se prakticiralo u užim krugovima, primjerice, na obiteljskim euharistijskim okupljanjima. U takvim, dakle, slučajevima prema njihovu mišljenju i nije bilo pametno isključivati malenu djecu iz euharistijske gozbe, neovisno o tome što još nisu bila primila prvu pričest.⁵

Posve suprotno praksi istočnih crkava, u kojima se sakramenti inicijacije – krštenje, potvrda i euharistija – dijele za vrijeme jednoga jedinog bogoslužja, pa tako već i dojenče smije kušati euharistijski kruh, na takav se korak Katolička Crkva još nije službeno odlučila. Tomu se, naime, još uvijek protivi krajnje tijesna povezanost sakramenta euharistije i sakramenta pokore. Glede toga je u Austriji neposredno nakon Drugoga vatikanskog koncila postojala vrlo snažna inicijativa, prema kojoj bi trebalo razdvojiti prvo primanje sakramenta pokore od prvog primanja euharistije, tako, dakle, što bi se kateheza za sakrament pokore iz drugog razreda osnovne škole, u kojem se

⁵ Povijest Crkve bilježi raznoliku praksu glede primanja euharistije. Do Četvrtog lateranskog sabora 1215. euharistija se davala i netom krštenoj djeci. Sabor međutim propisuje dob razuma kao dob kada se može pristupiti euharistiji i dokida dotadašnju praksu. Svečano slavljenje prve pričesti pojavljuje se tek krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Opći katehetski direktorij iz 1971. potvrđuje praksu da ispovijed prethodi prvoj pričesti, a CIC iz 1983. također potvrđuje usku vezu s drugim sakramentima i zabranjuje da se pričešćuju djeca koja nisu dosegнула dob razuma. Usp. Ubaldo Gianetto, *Prva pričest*, u: Religijsko-pedagoško katehetski leksikon, Zagreb, 1991., 607–610.

odvija i provodi euharistijska kateheza, premjestila zapravo u četvrti razred, odnosno tako što bi se dotična kateheza odgodila za dvije godine. Na takvu je praksu u značajnoj mjeri utjecala nekoć i rasprava o sakramentalnosti tzv. (skupnih) pokorničkih slavlja, što ih je službeni Rim dopustio u barem dvije biskupije na svijetu. Skupna su, dakle, pokornička slavlja bila službeno dopuštena u jednoj švicarskoj i u jednoj latinskoameričkoj biskupiji. Usput budi rečeno, upravo je zbog mnogih odlazaka na sakramentalna pokornička slavlja u Švicarsku u zapadnom dijelu Austrije donekle uzeo maha čak i vjerski turizam. Danas je, međutim, sakrament pokore u obliku pojedinačne ispovijedi tako i toliko marginaliziran da ga maksimalno 5 % austrijskih katolika zbilja prakticira, premda se sva katolička djeca prije primanja prve ili svečane euharistije/pričesti još uvijek uredno vode na pojedinačnu ispovijed.

Kako bismo se doista mogli posvetiti našoj specijalnoj temi, naime, pitanju žrtve u euharistijskoj katehezi, prije toga je bilo prijeko potrebno ukratko orisati poleđinu trenutačne situacije, ali i podlogu iz koje niču sva ona izazovna pitanja koja se tiču euharistijske kateheze. Vezujući se, dakle, neposredno na hrvatski kontekst euharistijske kateheze, nastojat ćemo – upravo uz pomoć slika iz postojećih austrijskih vjeronaučnih udžbenika – zorno pokazati golemu promjenu koju je doživjela euharistijska kateheza,⁶ poglavito pak glede opisivanja i

⁶ Unatoč tomu što se novoskolastičko gledanje na žrtveni karakter euharistije u suvremenoj katehezi više uopće ne pojavljuje, za jednim je takvim gledištem – u svoj njegovoj problematičnosti – ipak posegnuo jedan dječji pisac. Taj je pisac, naime, upravo jedno takvo gledište okarakterizirao stožernom oznakom kršćanskog identiteta, pa ga, potom, na vrlo sarkastičan način, slikom i riječima, prikazao kao dijametralno oprječno židovskom i muslimanskom identitetu. Riječ je, dakle, o jednome slobodnom filozofu koji samoga sebe smatra zastupnikom "novog ateizma". To je: Michael Salomon Schmidt – Helge Nycke, *Wo bitte geht's zu Gott? fragte das kleine Ferkel. Ein Buch für alle, die sich nichts vormachen lassen (Kako stići k Bogu? – pitao je mali prašćić. Knjiga za sve one koji se ni na koji način ne dadu obmanjivati)*; Aschaffenburg, Alibri Verl., 2007. Usp. među ostalim, Tonči Matulić, *Pojava i značenje novoga ateizma. Je li posrijedi stvarna provokacija vjeri i teologiji?*, u: *Crkva u svijetu*, 45 (2010.), 4, 438–466. Također: Salomon Michael Schmidt – Arabelle Frey – Michael Pfister, *Die Wiederauferstehung des Atheismus?*, Zürich, Schweizer Fernsehen, 2007.

prikazivanja njezina žrtvenog karaktera. Upravo će tu – još jedanput – vrlo jasno doći do izražaja pitanje o izbjegavanju, odnosno zatomljivanju i gotovo posvemašnjem zaboravu euharistijske žrtve.

Na koncu ćemo – upravo na orisanoj poledini i podlozi dane problematike – pokušati razviti neke kriterije, postavljajući pitanje: Hoće li nam, dakle, i ubuduće uopće biti potrebno pridavati važnost žrtvi u euharistijskoj katehezi? Prihvatimo li pak i potvrdimo jedan takav stav, valja nam postaviti daljnje pitanje: Pod kojom bi to i pod kakvom perspektivom prešućena, zatomljena i gotovo posve s uma smetnuta žrtva opet mogla iznova ući u euharistijsku katehezu, pa se potom trajno održati u njoj?

2. NEKE SMJERNICE HRVATSKE EUHARISTIJSKE KATEHEZE

Polazeći od dokumenta *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*,⁷ pastoralnih smjernica *Na svetost pozvani*⁸ i *Direktorija za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*,⁹ pokušat ćemo odgovoriti na sljedeća pitanja: koje su nove smjernice u hrvatskoj katehezi; koji su njezini sadržaji, koje su joj opcije i je li predviđen govor o žrtvi?

2.1. *Novo shvaćanje prvopričesničke kateheze*

Prema navedenim dokumentima župna se kateheza smješta u kontekst pokoncilске župne zajednice¹⁰ koja

⁷ Hrvatska biskupska konferencija, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured – Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb – Zadar, 2000.

⁸ Hrvatska biskupska konferencija, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*, Zagreb, 2002.

⁹ Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008.

¹⁰ Prema mišljenju teologa J. Šimunovića uloga župe u današnje je vrijeme neupitna kada se radi o odgoju za zajedništvo jer “župa (kao) temeljna teritorijalna jedinica Crkve pruža čovjeku mogućnost da se susretne s Crkvom, Isusovom zajednicom i sa svime što je čini Crkvom. Ne pruža

pretpostavlja razvijenu ekleziologiju zajedništva. Nadalje, analizirajući konkretnu situaciju odgoja u vjeri, dokumenti polaze od činjenice smanjenog utjecaja tradicionalnih instanci odgoja vjere "obitelj-škola-Crkva" i uočavaju nedostatak stvarnog iskustva življenog kršćanstva. Zbog toga predlažu stvaranje organizacijskih i životnih prostora u kojima je moguće doživjeti globalno kršćansko iskustvo.¹¹

Nove smjernice župne kateheze recipirane u dokumentu *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* žele se obračunati s tzv. sterilnošću ili neučinkovitošću kateheze koja mlade ne vodi crkvenoj angažiranosti, nego napuštanju vjere i Crkve. Izlaz iz te situacije vidi u interakciji crkvenog i obiteljskog konteksta na području odgoja u vjeri. To konkretno znači da se predlaže dvostruka interakcija: *ad intra* se predlaže 19 malih zajednica ili vjerničkih krugova, a *ad ekstra* se apelira na suradnju s obiteljima: "Budućnost naše kateheze djece i mladih ovisi o tome hoćemo li ponovno uspjeti uključiti obitelj u proces odgoja u vjeri."¹² Po tome današnja župna zajednica sebi više ne može priuštiti župnu katehezu kao čisto poučavanje bez tijesne povezanosti s obiteljima, ali i s malim vjerničkim krugovima¹³ jer oni osiguravaju i povezanost kateheze s ostalim temeljnim zadaćama Crkve (*liturgia, diakonia, koinonia*), tj. osiguravaju potpunu recepciju Sabora, što hrvatski biskupi preporučuju u najnovijim pastoralnim smjernicama za apostolat laika *Za život svijeta*.¹⁴

čovjeku samo mogućnost susreta s Crkvom, Isusovom zajednicom, nego da uđe u zajedništvo s njom, a preko nje s Isusom Kristom": Josip Šimunović, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća. Pastoralno-teološko razmišljanje o mogućnostima ostvarivanja župnoga pastorala u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009., 6.

¹¹ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 48; Hrvatska biskupska konferencija, *Na svetost pozvani*, br. 44.

¹² Hrvatska biskupska konferencija, *Na svetost pozvani*, br. 27.

¹³ O "malim vjerničkim krugovima" i prednostima metode *celebratio catechetica* kao i o nužnosti uvođenja župnih kateheta i animatora u realizaciju pastoralnih planova župne zajednice, više u: J. Šimunović, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća*, 71–92.

¹⁴ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, Zagreb, Glas Koncila, 2012., 1.

Sljedeća novina koju spomenuti dokumenti donose jest poziv na napuštanje prakse povremenih prigodnih susreta koji stavljaju naglasak na kognitivno “znanje” (istine vjere, obrasci i molitve). Tako se fokus kateheze u ovoj dobi premješta sa sakramentalizacije, tj. pripremanja i pripuštanja sakramentu euharistije ka odgoju u vjeri.¹⁵ To znači da se između traženja sakramenta euharistije i slavlja sakramenta euharistije odvija katehetski proces¹⁶ u smislu utiranja puta za osobnu vjeru.¹⁷ Katehetski dokument *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* utvrđuje da je župna kateheza za prvopričesnike najodgovorniji zadatak župne zajednice.¹⁸ Dokument nadalje poziva na revidiranje tzv. parcijalnoga ili jednostranoga gledanja na euharistiju kao na *žrtvu svete mise*, zanemarujući njezin gozbeni karakter, susret s Uskrsnim i sl.

2.2. Glavni ciljevi i sadržaji kateheze prvopričesnika u Hrvatskoj

Inicijacija u euharistijsko otajstvo jedan je od bitnih zadataka odgoja vjere, jedan od najvažnijih ciljeva i jedna od temeljnih dimenzija odgoja vjere, pa joj se stoga ne može posvetiti samo određeni broj sati ili tema niti ju se može svesti na samo jednu od katehetskih sadržaja ili tema.¹⁹ Na više je *Katehetskih ljetnih škola* tijekom osamdesetih godina bilo govora o sakramentima inicijacije (osobito 1978. i 1980.) i već su se tada hrvatski teolozi (B. Z. Šagi, I. Dugandžić, A. Benvin, B. Škunca, J. Baričević, M. Šimunović) složili oko toga da impostacija programa župne kateheze mora biti eklezijalno-

¹⁵ O euharistiji i mladima više u: Ana Thea Filipović, *Euharistija i mladi*, u: Služba Božja, 45 (2005.), 4, 409–429.

¹⁶ Usp. Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000., 61.

¹⁷ Usp. Milan Šimunović, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokoncijske kateheze i katehetike*, Zagreb, 2011., 46–48.

¹⁸ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 48–52.

¹⁹ Usp. Milan Šimunović, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve*, 498.

euharistijska.²⁰ "To znači da ljudska iskustva koja tu dolaze do izražaja, duboki stavovi koji se žele probuditi te doktrinarni elementi koji se prenose, smjeraju prema osposobljavanju djeteta da u punini, prema mogućnostima dobi, sudjeluje u euharistijskom slavlju i u životu Crkve."²¹ Iz uvjeta koji su propisani za primanje sakramenata kršćanske inicijacije vidljiva je korelacija kognitivne, emocionalne i djelatne razine osobnosti. Traži se: pohađanje župne kateheze, redovito sudjelovanje na nedjeljnom euharistijskom slavlju, potrebno znanje, iskustvo kršćanskog života i pohađanje školskog vjeronauka.²² No ispravno vrjednujući postignuća vjeronauka, "kateheza se ne mora toliko usmjeriti na kognitivnu dimenziju odnosno na razinu znanja, nego može više njegovati sljedeće razine kršćanskog života: molitvu, praštanje, sudjelovanje u životu zajednice, liturgiju, svjedočenje, karitas i sl."²³ To mišljenje zastupa i M. Šimunović, podastirujući glavne ciljeve u katehizaciji prije prve pričesti:²⁴

- buditi i odgajati u djetetu one stavove vjere koji će ga osposobiti za plodno pristupanje i sudjelovanje u slavlju sakramenata euharistije i pokore;

- pomicati naglasak od obavljanja pričesti prema inicijaciji u širem smislu riječi;²⁵

-

²⁰ Usp. *Isto*, usp. 39–65.

²¹ *Isto*, 499.

²² Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, GK, Zagreb, 2008., br. 68, 112 i 116.

²³ Radovan Librić – Katarina Pučar – Ružica Razum, *Ja sam s vama. Pripremnicu za prvu ispovijed i pričest. Priručnik za katehete*, Zagreb, 2012., 14.

²⁴ Usp. Milan Šimunović, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve*, 499–500.

²⁵ Sveta kongregacija obreda, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, Zagreb, 1967., 14: "Kateheza o misi i euharistiji neka bude prilagođena dobi i mogućnosti shvaćanja djeteta, a mora težiti za tim da preko glavnih obreda i motivacija djeca budu upućena u to što misa znači, također za dioništvo u životu Crkve. Sve ovo treba imati pred očima osobito kad se djeca pripremaju za prvu pričest, tako da prvu pričest zaista dožive kao puno uključenje u Tijelo Kristovo."

- pričest se ne može izolirati od njezinog naravnog okruženja, euharistijskog slavlja. Stoga je potrebno naglašavati najtješnji odnos između euharistije i otajstva Crkve.

U liturgijskom sudjelovanju dijete obuhvaća i osjeća prvo poznavanje Crkve, kao zajednice vjernika okupljenih u Kristovo ime. Zato je svrha euharistijske kateheze postupno uvođenje djeteta u nedjeljno slavlje zajednice, u kojem će moći na puniji način sudjelovati upravo u misi prve pričesti. S tim u vezi postoje dva zahtjeva: komunitarni i osobni. Dijete otkriva euharistiju kao čin zajednice u koju je uključeno. U njemu se rađa želja da u tom osobno sudjeluje. To znači da su za euharistijsku katehezu od iznimne važnosti iskustva zajedništva u župnoj zajednici i obitelji i uključivanje roditelja u inicijacijski proces.²⁶ Osobito je važno iskustvo blagdana, zajedničkog objeda u obitelji, biti zajedno, moliti zajedno, preko kojih dijete osjeća da se i Isus za njega zanima i pomaže mu da uspije u onome što radi.²⁷ U euharistijskoj je inicijaciji važno progresivno otkrivanje Isusa Krista. Od naglašavanja da je Isus sa svakim pojedinim, ide se pomalo prema drugima, iskustvo "biti zajedno" postaje mjestom susreta s Isusom. To znači da djetetu treba pomoći da se u slavlju euharistije postupno susreće s otajstvom Crkve.

2.3. Glavni sadržaji kateheze prvopričesnika

Cilj kateheze djece je buđenje stavova vjere. To znači da nam nije cilj oblikovati djecu koja će biti dobro poučena u kršćanskom nauku, nego je poželjnije pripravljeni ih da budu sposobna i dalje rasti u vjeri cijeli život. Stil kateheze koji želi vidjeti rezultate, metoda provjeravanja sadržaja i shvaćanje kateheze kao "teologije u minijaturi" odavno se ne preporučuje. Naprotiv, važno je u djeci stimulirati onaj stav vjere koji će im omogućiti da prepoznaju uskrslog Krista u Crkvi i liturgijskom

²⁶ Usp. Pripremnicu za prvu ispovijed i pričest predviđa devet susreta s roditeljima prvopričesnika. Usp. Radovan Librić – Katarina Pučar – Ružica Razum, *Ja sam s vama*, 49–125.

²⁷ Usp. *Isto*, 26–42.

sastanku gdje se lomi euharistijski-Božji kruh.

Osnovni su sadržaji euharistijske kateheze:²⁸ kateheza o Isusu, tj. o utjelovljenju, rođenju, životu, pashi i uskrsnuću; stil života kao nasljedovanje Krista; kateheza o sakramentu pomirenja; euharistijska kateheza u užem smislu, i to sveta misa kao žrtva i gozba, kao zahvala, Božji dolazak po Isusu Kristu, moći se darovati, dati za drugoga; sjetiti se svojih bližnjih pred Bogom; sveta pričest kao susret i sudjelovanje; uvođenje u župnu zajednicu kojoj je zajedništvo s Bogom budućnost; nedjeljna sveta misa kao srce župne zajednice; nada u vječnu gozbu s Bogom.²⁹

Ovi su sadržaji oblikovani u 16 tematskih cjelina, a prema zadaćama kateheze navedenima u *Općem direktoriju za katehezu*:³⁰ upoznavanje vjere, liturgijski odgoj, moralno obrazovanje, naučiti moliti, odgoj za život u zajednici, inicijacija za poslanje. Svaka zadaća obuhvaća od dvije do četiri cjeline. Predloženi metodički tijek model je katehetskog slavlja *celebratio catechetica*. Tematski krugovi su sljedeći:

- upoznavanje vjere: Kršteni u ime Oca, Sina i Duha Svetoga; Isusov i naš Otac;
- liturgijski odgoj: Isus – darovani kruh za život svijeta; Isus – janje koje sebe žrtvuje; Isus Krist – kruh za život vječni;
- moralno obrazovanje: Isus Dobri Pastir; Isus Jaganjac koji oduzima grijeha svijeta; Čuvaj zapovijedi
- naučiti moliti: Mama/Tata, nauči me moliti;
- odgoj za život u zajednici: Dođite, maleni, živomu vrelu; Svi budimo jedno srce; Uzmite i jedite – Uzmite i pijte; Neka je hvaljen Isus prijatelj malenih;

²⁸ Usp. Jadranka Garmaz – Martina Kraml, *Živjeti od euharistije. Elementi euharistijske kateheze*, Zagreb, 2009., 28–32; 80 i dalje.

²⁹ Gotovo da i nema istraživanja o tome pripremaju li se današnji prvopričesnici prema Programu župne kateheze "župna kateheza u obnovi župne zajednice". Jedno istraživanje u Zadru pokazuje da samo 22 % kateheta prati taj program. Usp. A. Thea Filipović, *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, Zagreb, 2011., 107–108.

³⁰ Usp. Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, 86.

- poslanje: Činiti djela s Kristova vrela; Maleni, stalno dolaze na živo vrelo; Evo nas Majko, malenih pred Tobom.

Sadržajno se središte ovih kateheza fokusira na kateheze o Božjem očinstvu, o Isusovoj ljubavi prema malenima i zaboravljenima, o obrednoj Isusovoj večeri, o ustanovi euharistije, o euharistijskom slavlju kao mjestu okupljanja vjerničke obitelji, o svetoj pričesti kao hrani života vječnoga, o nedjelji kao danu kada se Kristovi vjernici sastaju na euharistijski sastanak.

Imajući u vidu euharistijsko sudjelovanje u punini, potrebno je staviti naglaske na neke opcije:³¹

- Opcija za osobu zahtijeva da se kršćansko otajstvo predstavi ne kao nauk ili skup istina, već kao susret s Nekim, otkrivanjem jedne Osobe, jer dijete ove dobi sve shvaća u terminima osobe, poziva, osobnog odnosa, susreta, razgovora. Perspektiva kršćanske inicijacije nužno je trinitarna, stoga je svaki sakrament, na poseban način euharistija, jedan način susreta s Bogom, koji nas poziva na gozbu sa svojim Sinom i s Duhom svetim koji posvećuje darove koje prinosimo i ujedinjuje nas u jedno tijelo – zajedničko, darovani “mi” Crkve. U ovoj opciji naglasak je na eklezijalnom značenju euharistije, na susretu s Bogom i s braćom u vjeri za Gospodnjim stolom. Glede govora o žrtvi, tj. žrtvi svete mise, valja paziti da ne bude eksplicitan, bez didaktičke transpozicije citiran nauk iz Katekizma Katoličke Crkve, niti da se tabuizira, već da bude primjeren dječjoj dobi, znajući da će ta pitanja doći do izražaja u pripremi za sakrament potvrde.

- Opcija za ulazak djeteta u osobni odnos s Bogom Isusa Krista, u odnos povjerenja, sinovskog prepuštanja, hvale, zahvale, traženja oprostjenja i odgovora. To je odnos koji više pretpostavlja niz stavova negoli precizno poznavanje istina.

- Opcija za promatranje sakramenata u njihovoj ljudskoj implikaciji, a u odnosu na događaje i iskustva koja dijete svaki dan živi: susret – slušanje – dar – prijateljstvo – biti za stolom – sudjelovati. Naglasak je na osobnom i zajedničarskom susretu s Kristom i na sudjelovanju, a ne na pričesti kao lijeku protiv

³¹ Usp. Milan ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve*, 501–502.

zla i napasti, sredstvom milosti, izvršenjem zapovijedi dolaska na misu i sl.

- Opcija za povezivanje moralnog života djeteta sa sakramentalnim životom znači izbjegavati opterećivanje djeteta skupom normi ili zapovijedi kojima ne zna razloge ili ih ne shvaća. Tako se izbjegava rizik moralizma, koji se uglavnom sastoji u traženju moralnog ponašanja bez upućivanja na duboke motivacije koje se temelje na opciji za Krista. To bi značilo odijeliti kršćansko djelovanje od tajna vjere, koje jedino mogu nalagati i opravdavati ovo djelovanje.

- Opcija za ljudska iskustva i ljudsku problematiku. Prema načelu vjernosti Bogu i čovjeku ljudska iskustva življena u svjetlu vjere i prožeta navještajem postaju za dijete mjestom susreta s Bogom. Ove dvije stvarnosti, "ljudsko iskustvo" i "sudjelovanje u sakramentima", komuniciraju međusobno i produbljuju jedna drugu.

3. OD POSVEMAŠNJE USREDOTOČENOSTI NA EUHARISTIJSKU ŽRTVU PREMA NJEZINU PREŠUČIVANJU, ZATOMLJIVANJU I ZABORAVU

U sljedećem ćemo poglavlju promišljati o promjeni naglasaka u euharistijskoj katehezi koja je najočitija u slikovnoj didaktici. Naime, u starijim se katekizmima euharistijski sadržaj nerijetko predstavljao pomoću slika. Upravo su slike u župnoj katehezi, ali jednako tako i u školskom vjeronauku puno dojmljivije od samih tekstova. Stoga slike nisu tu samo radi estetske vrijednosti i estetskog značenja. Njima, sukladno tomu, zacijelo i nije navlastita samo i isključivo estetska vrijednost i estetsko značenje. Jedno bi takvo estetsko značenje, primjerice, u slikama umjetničkoga slikarskog pravca tzv. "slikara nazarenaca", u konačnici moglo biti vrlo upitno. Slike su, prije svega, teološki relevantne jer su one zorne prenositeljice određene teologije. Potrebno je, dakle, gledajući ih promisliti: koja to i kakva euharistijska teologija dolazi do izražaja upravo preko ovih slika?

Iako su slike znatno važnije od pukih tekstova, ipak je potrebno podsjetiti se na nekoliko tipičnih pitanja iz katekizma, onih, dakle, katekizamskih pitanja koja se izričito tiču posredovanja, poučavanja i daljnjeg prenošenja znanja o svetoj misnoj žrtvi:

O svetoj misi

Isus, dakle, samoga sebe prinosi svomu nebeskom Ocu kao žrtvu za nas. Po svetoj misi stoga zapravo i primamo izobilje milosti.

Koji su glavni dijelovi svete mise?

Glavni dijelovi svete mise su: 1. žrtveni prinos, 2. pretvorba, 3. pričest.

Što čini svećenik za vrijeme žrtvenog prinosa?

Svećenik za vrijeme žrtvenog prinosa nebeskome Ocu kao žrtvu prikazuje kruh i vino. Kruh koji svećenik prinosi kao žrtvu nazivlje se hostijom.

Što čini svećenik za vrijeme pretvorbe?

Svećenik za vrijeme pretvorbe pretvara kruh i vino u tijelo i krv Isusovu, pod prilikama kruha i vina.

Što čini svećenik za vrijeme pričesti?

Za vrijeme pričesti svećenik prima tijelo i krv Isusovu.

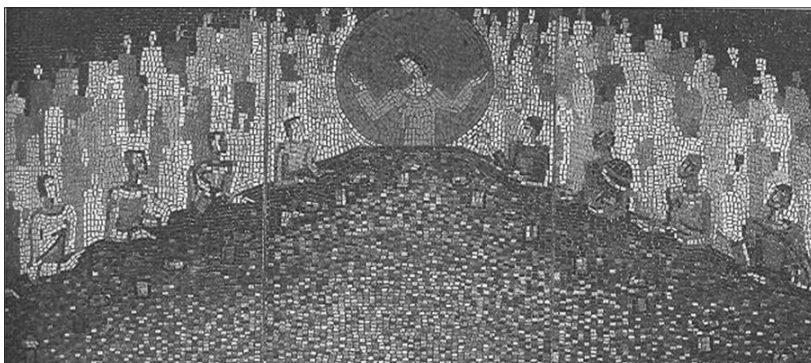
Tko je nazočan u presvetoj hostiji?

U presvetoj je hostiji tijelom i krvlju nazočan sâm Isus, tijelom, dakle, i dušom, kao pravi Bog i kao pravi čovjek.

U nekim hrvatskim udžbenicima vjeronauka, a prije HNOS-a,³² pronalazimo sljedeće slike o euharistiji:

“*Žrtva pomirnica*: Isus se žrtvovao, umro je na križu da bi pomirio ljude koji su sagriješili protiv Boga i protiv drugih ljudi. U vrijeme Starog zavjeta žrtve pomirnice prinosile su se Bogu da bi se vratili izgubljeni mir i prijateljstvo. Kada je uskrisio Isusa, Bog je pomirio grešne ljude sa sobom. Svi koji vjeruju u Isusovo uskrsnuće, dobivaju od Boga

³² Prva je slika *Euharistija* Ive Dulčića, a nalazi se u vjeronaučnom udžbeniku za 3. razred osnovne škole autora I. Pažina, *Za stolom ljubavi i pomirenja*, KS, 2003., str. 93. Druga slika, tj. mozaik je iz udžbenika za 6. razred osnovne škole: R. Razum, *Pozvani na slobodu*, KS, 2003., str. 101. Autor mozaika je Šime Vulas, *Posljednja večera*, 1999.

oproštenje i pokazuju spremnost da se pomire sa svojim bližnjima.”³³

Nakon kraćeg katehetskog izleta u prošlost, vratimo se u svijet slika sadašnjeg trenutka. Za ovu prigodu prikupili smo nekoliko slika iz hrvatskog udžbenika za treći razred osnovne škole i austrijskoga vjeronaučnog udžbenika za drugi razred osnovne škole, nekoliko, dakle, slika koje su značajne za euharistiju, odnosno u kojima je euharistija još uvijek jedna vrlo značajna tema.³⁴ Razmislimo o tome koju, naime, i kakvu euharistijsku teologiju izražavaju sljedeće slike?

³³ Tekst je vezan uz ovu temu i nalazi se u vjeronaučnom udžbeniku za treći razred osnovne škole, I. Pažin, *Za stolom ljubavi i pomirenja*, 2003., na str. 84, u rubrici "Znate li".

³⁴ Zbog nedostatka prostora pokazat ćemo samo pojedine slike iz odabranih udžbenika, i to: prva slika tj. mozaik autora Ante Mamuša, *Posljednja večera* (detalj), iz udžbeniku za 3. razred osnovne škole: I. Pažin, *Za stolom ljubavi i pomirenja*, KS, 2007., str. 74. Druga po redu je fotografija iz istoimenog udžbenika na str. 79. Treća po redu je ilustracija iz udžbenika za 6. razred, R. Razum, *Pozvani na slobodu*, KS, 2007., str. 85. Četvrta ilustracija potječe iz udžbenika za treći razred osnovne škole: I. Pažin, *Za stolom ljubavi i pomirenja*, KS, 2007., str.78 i 79.

Suvremeni austrijski udžbenici vjeronauka koriste se sljedećim slikama:

Ovdje također donosimo nekoliko najvažnijih popratnih tekstova iz hrvatskih i austrijskih udžbenika.

Iz hrvatskoga vjeronaučnog udžbenika za treći razred *Za stolom ljubavi i pomirenja*, str. 73, "Uvijek se događa pretvorba":

Sjeme je postalo klas. Zrnje klasa postalo je brašno. Vrelina peći iz brašna stvara kruh. Kada ga blagujemo, naše ga tijelo pretvara u meso i krv. Kruh na oltaru po riječima Kristovim postaje živi kruh koji nam snaži dušu. Ali sve je to bilo moguće jer je prvo sjeme bilo spremno predati sebe.

Isti udžbenik na str.76, "Vino je više od vina", donosi sljedeći tekst:

Gutljaj vina u mojim ustima meni darovan da živim, da ljubim, da budem piće za druge.

Tekst na str. 80. navodi KKC br. 1407:

Euharistija je srce i vrhunac života Crkve i sve njezine članove pridružuje svojoj žrtvi hvale i zahvaljivanja, koju je jednom zauvijek prinio Ocu; po ovom sakramentu on izljeva milost spasenja u svoje Tijelo – Crkvu.

Tekst na str. 81, "Došao sam da život imaju":

Isus je u središtu našeg zajedništva. Oko njega se okupljamo u crkvi da bismo čuli njegovu riječ i da bismo zajedno blagovali njegov kruh. Kada se međusobno mirimo, tada to činimo zbog njega koji nas moli za mir. Kada se mijenjamo, kada se jedan drugomu dijelimo kao najljepši dar, tada to činimo njegovom snagom. Sve možemo jer izvor je našega života euharistija. Krist nas poziva da slavimo s njim. On nam vjeruje.

Austrijski vjeronaučni udžbenik³⁵ donosi tekstove:

"Isus živi za druge – sve do svoje smrti":

Evangelist Luka izvješćuje: Isus je molio na Maslinskoj gori. Odjedanput se odnekud pojavi naoružana skupina ljudi. Htjedoše, naime, uhititi Isusa. No njegovi pratitelji odlučno stadoše u njegovu obranu. Jedan od njih posegnu za mačem, pa udari njime. Isus na to kaza: "Prestanite s time!" Potom zacijeli ranu slugu velikog svećenika. Nakon toga naoružana skupina ljudi uhiti Isusa... Odvedoše ga pred velikog svećenika i pred Pilata. Pilat mu presudi smrću na križu. Zajedno s Isusom bijahu također razapeta i dva razbojnika. Jedan se od njih dvojice podrugivao Isusu i ismijavao ga. Prekoravajući prvoga, drugi razbojnik reče: "Ovaj ovdje ne učini nikakva zla." Potom se

³⁵ Kurt Zisler (i drugi), *Mit dir kann ich wachsen – Religionsbuch 2*, Linz, 1995.

obradi Isusu sljedećim riječima: "Isuse, sjeti me se kada dođeš u svoje kraljevstvo." Isus mu odgovori: "Još danas ćeš biti sa mnom u raju." O devetom satu Isus zavapi iz sveg glasa: "Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj!" Kazavši to, izdahnu! (Lk 22 i 23)

te "Isus živi za druge – i nakon svoje smrti":

Za tebe je ovo svijetlo, ono preobražava noć.

Govorim ti o Isusu Kristu. On je svjetlo našega života.

Isuse, primi me širom otvorenih ruku. Dolazim ti takav kakav jesam: pun radosti ili pak potišten. Ti me prihvaćaš onakvim kakav uistinu jesam. Dionik sam kršćanskoga zajedništava. Čudesan si, o Bože! Daruješ nam kruh, plod zemlje i rada ruku čovječjih. Prinosimo ti ovaj kruh da nam postane kruhom života, jer ti si jedini svet.

Isuse, ti si među nama. Daruješ nam sebe u kruhu i vinu. Slavimo zajedništvo s tobom i naše međusobno zajedništvo. Kadar sam iskusiti koliko nas Bog ljubi, danas i svagda.

Današnji pristup euharistijskoj katezezi odvija se uz pomoć osvrta na Stari zavjet i na Židove:

Meljući žito pomoću dva mlinska kamena, žene dobivaju ponajprije brašno, pa potom, od brašna načine tijesto i ispeku pogače. Židovi slave blagdan Pashe. Pripovijedajući o tom događaju, prisjećaju se kako ih je Bog spasio.

Kako bismo upotpunili sliku, dodatno bismo također mogli svratiti pozornost i na starije razrede, ali i na jedan posve drukčiji tip škole: Bacimo stoga pogled na jednu dvolisnicu austrijskoga vjeronaučnoga udžbenika za peti razred općih viših škola³⁶ (radi se o petnaestogodišnjacima). Slika je u međuvremenu poprimila poprilično apstraktne obrise.

³⁶ Wolfgang Weirer – Monika Pretenthaler – Uwe Kohlhammer – Antoinette Plank – Daniela Weiner-Murschitz, *Religion Begleitet*. Religion AHS 8, ur. Interdiözesanen Katechetischen Fonds, Graz, 2009.

Možda bismo u ovu sliku čak i mogli učitati naše međusobno euharistijsko zajedništvo, tj. darovano "mi-zajedništvo".

Za razliku od austrijskog udžbenika hrvatski udžbenici vjeronauka za srednje škole na temu euharistije, a metodom slikovne didaktike više koriste fotografije ili umjetničke reprodukcije koje prikazuju konkretna djela: lomljenje kruha, pranje nogu, Majku Tereziju kao primjer služenja. Time upućuju na služenje kao važnu sastavnicu euharistijskog odgoja tj. na središnjost dobrih djela i konkretne solidarnosti u euharistijskoj kulturi življenja.³⁷

Ipak, promatrajući udžbenike u elementu tzv. slikovne didaktike, možemo zaključiti sljedeće: dok u austrijskim udžbenicima ni u slici, a ni u tekstovima zasigurno nema ničega što bi – čak ni u naznaci – upućivalo na žrtvu u euharistiji, u hrvatskim udžbenicima i ilustracije i umjetničke reprodukcije i fotografije ipak najprije naglašavaju element Kristove žrtve i središnjost Isusa Krista u njoj.

U središtu se pozornosti austrijskih udžbenika isključivo nalazi zajedništvo euharistijske zajednice. U središtu se hrvatske slikovne didaktike nalazi Kristova žrtva, žrtva njegove Crkve, pretvorba i slavlje svete mise, ali i konkretna djela milosrđa. Želimo li usporediti udžbenike iz obaju govornih područja, možemo ustvrditi da za razliku od austrijskih udžbenika koji tabuiziraju žrtveni karakter euharistije, hrvatski udžbenici glede slikovne didaktike to ne čine, nego, naprotiv, imaju nagnuće tabuizirati zajedništvo euharistijske zajednice.³⁸ S

³⁷ Dario Kustura, Dejan Čaplar i Ivica Živković, *Životom darovani*, Udžbenik katoličkog vjeronauka za 3. razred srednjih škola, KS, Zagreb, 2010., str. 63. O "euharistijskoj kulturi življenja" i njezinim opcijama više u: Jadranka Garmaz – Martina Kraml, *Živjeti od euharistije*, str. 30–100.

³⁸ Na fotografiji se npr. vide većinom svećenici koji koncelebiraju, a manjim djelom narod ili djeca okupljena oko oltara. Budući da je to udžbenik za

druge strane, iščitavajući tekstove jednih i drugih udžbenika, jasno dolaze do izražaja zajedničarski i gozbeni karakter euharistije, dok se žrtveno obilježje manje naglašava, sadržajno ne razrađuje ili, kako je to slučaj kod austrijskih udžbenika, uopće ne spominje.

4. KATEHETSKE I RELIGIJSKO-DIDAKTIČKE PERSPEKTIVE U POGLEDU NA ŽRTVENI KARAKTER EUHARISTIJE

Razmotrimo li temeljitije noviju povijest euharistijske kateheze upravo u pogledu na žrtveni karakter euharistije, zasigurno ćemo biti prinuđeni kazati kako su doista bili u pravu oni religijski pedagozi koji su radili na zatomljivanju i posvemašnjem zaboravu novoskolastičke žrtvene kateheze. Možda bismo spomenutu temu upravo s jednim takvim znanstvenim nalazom doista mogli odložiti *ad acta*, samo kada svijet kao takav, pa čak i sekularni svijet, ne bi bio prepun najrazličitijih žrtava. Stoga ćemo u posljednjem dijelu članka naznačiti i pokazati samo nekoliko katehetskih i religijsko-pedagoških perspektiva koje se tiču žrtvenog karaktera euharistije.

4.1. Ono što ni pod kakvu cijenu ne smijemo činiti

Na temelju nauka o euharistiji onako kako nam ju tumači *Katekizam Katoličke Crkve*, uvjerenja smo kako ni pod kakvu cijenu ne smijemo zlorabiti onu jedinstvenu i neponovljivu Isusovu žrtvu na križu, onu, dakle, žrtvu koje se prisjećamo i koju posadašnjujemo u euharistiji, pa je na taj način možebitno učiniti našim pokrićem, isprikom ili pak ohrabrenjem, kojima bismo žrtvovali ljude ili im dopustili da postanu žrtvama za konkretne ciljeve i svrhe, neovisno o tome koliko visoki bili ti ciljevi te o kako dobrim svrhama bila riječ. Isus je svojom jedinstvenom i neponovljivom žrtvom jednom zasvagda

treći razred osnovnih škola, bilo bi poželjno staviti fotografiju sv. mise s djecom koja su okupljena oko oltara. Vrlo slična fotografija nalazi se u bivšem izdanju udžbenika *Za stolom ljubavi i pomirenja*, Zagreb, KS, 2003., str. 100.

prekinuo osvetnički začarani krug koji se kreće od žrtve prema počinitelju, pa od počinitelja opet prema žrtvi i tako unedogled. Samo je, dakle, Bog kadar opravdati žrtvu, izvesti je iz osvetničkoga kruga u novi život, pa upravo na taj način onemogućiti osvetnički nastanak novoga začaranog kruga.

4.2. Ono što – sukladno određenoj dobi i uzrastu te primjereno danoj situaciji – pri posredovanju, poučavanju i daljnjem prenošenju euharistije treba temeljito promisliti

Posredovanje, poučavanje i daljnje prenošenje euharistijske žrtve valjalo bi svakako provesti sukladno određenoj dobi i uzrastu te primjereno danoj situaciji.

- Ako se u danoj situaciji pokaže neophodnim i nužnim, onda ponajprije valja vrlo ozbiljno uzeti u obzir, tematizirati te kritički obraditi čak i skolastičku traumu “misne žrtve”, koju, uostalom, bake i djedovi sve do dana današnjega uspješno prenose na djecu. Sukladno euharistijskoj teologiji Drugoga vatikanskog koncila, euharistija kao zahvala Bogu kojemu, uostalom, dugujemo svekoliku zahvalnost, predstavlja izvor, srž i središte kršćanskog zajedništva, tj. koinonije. Njome posadašnjujemo, odnosno u njoj se prisjećamo (anamneza) upravo onoga što se dogodilo jedinstvenom i neponovljivom Isusovom smrću na križu: pomirenje svih ljudi, svih religija i svih svjetonazora međusobno, ali i njihovo posvemašnje pomirenje s jedinim i živim Bogom, Isusom Kristom u Duhu Svetome.

- Upravo je na jednoj takvoj poledini i podlozi prijeko potrebno vjernicima svih uzrasta podcrtati i osnažiti misao da jedinstvena i neponovljiva Isusova žrtva radikalno i posvema proturječi svim implicitnim i eksplicitnim, tajnim i javnim pokušajima da se ljude općenito, a poglavito pak djecu i mlade učini žrtvama bilo koje vrste. Takvi pokušaji također radikalno proturječe proslavi žrtve zahvalnice. Svaki oblik zlorabljenja, a poglavito pak zlorabljenje i zlostavljanje djece, krajnje je loša pojava i u sekularnim društvima, ali jednako tako i u okvirima raznih crkava i vjerskih zajednica, pa stoga i zaslužuje svaku moguću osudu.

- Međutim, stanoviti oblici vjerskog odgoja neku su djecu doista učinili žrtvama. Ovdje mislimo i na sve one slučajeve zlorabljenja i zlostavljanja djece koji su se dogodili u crkvenim okvirima i vjerskim kontekstima, a koji su zadnjih godina dospjeli i u medijsku javnost. Svi ti slučajevi zasigurno svjedoče o neizmjernej patnji koja je – upravo pod plaštem religije – nanesena djeci. Budući da se poveznica i sveza između religije i seksualnog zlostavljanja djece smatra najozloglašenijim oblikom njihova zlorabljenja i zlostavljanja, u ovom je slučaju zbilja riječ o krajnje dramatičnim žrtvama. Isusova, dakle, žrtva koje se prisjećamo i koju posadašnjujemo u euharistiji, predstavlja zapravo onaj žalac u tijelu svih crkvenih zajednica, ali i svih nositeljica i nositelja odgovornosti u njima, onaj, dakle, žalac koji ih neprestance potiče i tjera da se – prije svih mogućih katehetskih pokušaja kojima oni upravo djeci i mladima nastoje dozvati u pamet istinu o jedinstvenoj i neponovljivoj Isusovoj žrtvi – ipak odlučno usprotive svakomu mogućem obliku ljudske žrtve i ljudskog žrtvovanja.

- Naličje žrtvovanja je zapravo solidariziranje. Onaj, međutim, govor o Isusovoj žrtvi koji u prvome redu ne nastoji dozvati u pamet tko je to zapravo, odnosno što je to Isusa učinilo konkretnom žrtvom, svaki, dakle, govor koji ne želi poimence ukazati na sve one koji su snosili vjersku i političku odgovornost u Isusovo vrijeme, zasigurno prešućuje istinu. Solidarizirati se upravo u Isusovu duhu sa svima onima koje se posve otvoreno, a katkad čak i pod kojekakvim moralnim ili vjerskim plaštem isključuje, predstavlja u biti odlučujući kršćanski impuls u kontekstu slavljenja euharistije. Poglavitito pak u kontekstu rada s djecom i mladima, koji su u pravilu posebno senzibilizirani za pojave takvog isključivanja, prijeko je potreban jedan takav odlučni kršćanski impuls. Konačno, u euharistijskom se slavlju međusobno isprepleću i spajaju: koinonija, liturgija, diakonija i martirija. Novi oblici tzv. *mobbinga* u školama predstavljaju zapravo jedan krajnje problematičan te vrlo perfidan oblik isključivanja, onaj dakle oblik isključivanja koje smo jedino našim solidariziranjem s dotičnom žrtvom kadri barem donekle ublažiti.

ZAKLJUČAK

Iz izloženoga je vidljivo da župna kateheza, ako je autentična, omogućuje iskustvo vjere, budi osobnu vjeru, odgaja za zajedništvo, potiče na zauzetost u župnoj zajednici te odgaja za euharistijsko slavlje.³⁹ Unutar cjelokupnoga katehetskog projekta, a prema relevantnim njemačkim i hrvatskim crkvenim dokumentima župna kateheza odraslih zauzima osobit primat, a suvremenom je kontekstu potrebna kako bi se revitalizirala župna zajednica, tj. kako bi se promijenilo mišljenje o župnoj zajednici i njezinoj ulozi u društvu i Crkvi.⁴⁰

Glede zajedništva unutar župne zajednice istraživanja pokazuju da u surječju individualiziranoga i postmodernoga društva "župno zajedništvo i dolazak na euharistiju nemaju neko posebno istaknuto mjesto"⁴¹. Stoga je potrebno nastojanje svih vjernika oko rasta župnoga zajedništva, i to preko sudjelovanja na slavlju nedjeljne svete mise, isticanja poslanja obitelji u govoru o euharistiji, osobito u pripremi za slavlje prve pričesti i sakramenta pomirenja.

No "da bi vjernici mogli aktivno sudjelovati u euharistijskomu slavlju, te da bi istodobno mogli donositi plodove u konkretnom životu, moraju razumjeti ono što se događa u samome činu euharistije"⁴². Zbog toga je potrebna sveobuhvatna i trajna kateheza svih dobnih skupina vjernika o žrtvenom i gozbenom karakteru euharistije i o povezanosti euharistije sa zajedništvom kako unutar Crkve tako i unutar župne zajednice. Ta personalistička, dijaloška, a nadasve komunitarna dimenzija euharistije, kakvu je u svojem teološkom radu nadasve zagovarao papa Benedikt XVI., otvara vjernike i za dijakonijsku dimenziju kako poslanja u svijetu tako i volontiranja u Crkvi.⁴³

³⁹ Usp. Josip Šimunović, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća*, 90–140.

⁴⁰ Usp. *Isto*, 188.

⁴¹ *Isto*, 218.

⁴² *Isto*, 225.

⁴³ Usp. Joseph Ratzinger, *Gledati Probodenoga. Pokušaji duhovne kristologije*, Verbum, 2008.

Glede žrtvenog karaktera euharistijske kateheze u članku je barem u naznakama razvidno da se u tom pogledu doista dogodila iznimno velika promjena.⁴⁴ Ona je najuže povezana ponajprije s distanciranjem od novoskolastičke katekizamske kateheze, ali jednako tako i s novim teološkim utemeljenjem euharistije u Drugome vatikanskom saboru. Sabor se – glede toga – referira i oslanja u prvome redu na izvore rane Crkve, ali on jednako tako razmatra te ozbiljno uzima u obzir i svekoliku kršćansku predaju.

Unatoč golemim promjenama koje su se dogodile u euharistijskoj katehezi nakon Drugoga vatikanskog sabora te usprkos vrlo raširenu prešućivanju, tj. gotovo posvemašnjem iščezavanju žrtvenog karaktera euharistije, novoskolastičko je gledište, barem kao stanovita vrst negativne folije katoličkog identiteta – onako, naime, kako nam o njemu svjedoči katekizam – i dalje vrlo prisutno u glavama nekih kritičara Crkve i religije.⁴⁵ Ali ne samo u njihovim glavama već i u glavama onih nositelja župne kateheze koji još uvijek pripremaju djecu na sakramente isključivo katekizamski, uz pomoć metode “pitanja i odgovora”, i to bez kateheze cjelokupne obitelji, zanemarujući pritom osobnu i zajedničarsku dimenziju euharistije kao gozbe i žrtve. Pritom se tabuizira ne samo gozbeni, zajedničarski i personalistički vid euharistije već i žrtveni, i na taj se način iz pripreme isključuje svakodnevni život djece i obitelji koji je nužno isprepleten kako gozbenim tako i žrtvenim obilježjima.

Prouče li se neki dokumenti njemačkoga i hrvatskoga govornog područja kao i katehetski programi i vjeronaučni udžbenici, razvidno je da katehetske i religijsko-didaktičke perspektive u pogledu na žrtveni karakter euharistije nisu zapravo toliko vidljive u novijim katehetskim sadržajima koliko pak u odlučnim Koncilskim stavovima svećenika, vjeroučitelja

⁴⁴ O nekim novijim projektima euharistijske kateheze u Hrvatskoj više u: Anton Peranić, *Pomaci u ostvarivanju pripreme za sakramente euharistije i potvrde. Novi pristup ulozi roditelja u Projektu Krčke biskupije*, u: Crkva u svijetu, (2002.), 2, 171–188.

⁴⁵ Usporedi već citirana djela Salomona Michaela Schmidta, ali i novinske napise o Katoličkoj Crkvi u dnevnim novinama, na novinskim portalima i sl.

i kateheta. Njihov odgoj za zajedništvo, za solidariziranje, za dijakoniju, u toj je mjeri dragocjen da može nadomjestiti svojevrсно “tabuiziranje” žrtvenog karaktera euharistije u suvremenom katehetskom govoru o euharistijskoj katehezi. Upravo bi se spomenuti nositelji odgovornosti u Crkvi svojom dubokom solidarnošću s najrazličitijim konkretnim žrtvama trebali odlučno i radikalno zauzeti protiv zlostavljanja i zloporabe bilo koje vrste.

Dio teksta s njemačkog preveo: Ante Sesar

The issue of relation to the sacrifice in the Eucharist catechesis in German and Croatian speaking countries

Summary

The article seeks to answer the following questions: Is the sacrifice a taboo topic in Eucharistic catechetical practice or there is still room for it in catechesis? The authors present the topic in four small chapters trying to view it from the context of Croatian and German speaking countries. In the first chapter, the issue of the Eucharistic, i.e. of the First Communion catechesis in German speaking countries is contextualized. In the second, some content, methodological and ecclesiastic guidelines of the First Communion catechesis in Croatia are presented. In the third chapter, the change of the Eucharistic-catechetical paradigm, on the basis of pictorial didactics of some Croatian and German catechism textbooks, is presented. In the fourth the necessary emphases of today's First Communion catechesis regarding the sacrifice, sacrificing and solidarity with the sacrificed of any kind are summarized. The method is screening and analytical with tendencies of synthesis.